

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent
Penningmeester :
CL. TREFOIS, Steenhouwerstr., 36,
Ledeberg-Gent. Postcheckr. 111.318

Redactie van Oostvl. Zanten :
Prof. Dr. P. DE KEYSER,
Egmontstraat, 14, Gent.
Clemens TREFOIS, J. BOES.

De diepere betekenis van het Kempisch Gildewezen. (*)

De Kempische schuttersgilden, zooals we ze thans nog kennen op onze dorpen, vertoonen meer dan ooit de kenteekens van een wonderbaren bloei. Het valt niet te loochenen, dat deze bloei nauw verband houdt met de toenemende belangstelling voor locale geschiedenis en folklore en voor alles wat herinnert aan het verleden. Deze belangstelling gaf aanleiding tot het ontstaan van een half dozijn historische kringen, die op hun beurt den bloei van het gildewezen in de hand werken. De Kempische congressen en vooral de gildefeesten hebben machtig veel bijgedragen om de kwijnende gilden nieuw leven en versch bloed te geven.

De Kempische congressen, sinds 1921 om de drie jaar gehouden (te Turnhout, Brecht, Geel, Esschen, Westerloo) en in 1937 te Herentals, gaan gepaard met een folkloristischen optocht waarin de gilden een eereplaats innemen, terwijl bij het toekennen der prijzen vooral aandacht wordt besteed aan het in stand houden van de traditioneele gebruiken der gilden. De strijd om het Kempisch Landjuweel is in dit opzicht kenschetsend.

Elke gelegenheid werd bovendien gretig aangegrepen tot het inrichten van gildefeesten o.m. te Kapellen, Esschen, Wuustwezel, Tilburg, Oudenbosch en elders. De gildefeesten van Wuustwe-

zel in 1928, waarbij men het vierhonderdjarig bestaan van twee gilden herdacht, waren een hoogtepunt: benevens een congres over het Kempisch gildeleven werden prijskampen en optochten gehouden met een deelname van 110 gilden en schuttersverenigingen.

Als we hier spreken over de Kempen dan houden we geen rekening met de rijksgrens en dan bedoelen we natuurlijk zowel de Noord-Brabantsche als de Antwerpsche Kempen. (Het gebied, dat thans door de federatie van Kempische historische kringen als werkterrein wordt beschouwd).

Deze heropleving in de Kempen was voor de beoefenaars van locale historie en voor folkloristen een gelegenheid om zich eens terdege de gilden, en vooral de schuttersgilden, als studieobject te nemen. In elk Kempisch tijdschrift treft men bijdragen aan over gildegeschiedenis. Er zijn weinig « *gildechaerten* », die nog niet werden gepubliceerd en bijna al de nog bestaande gildedocumenten werden nagepluisd. De meeste geschiedschrijvers hebben gemeend, dat enkele datums, een gildekaart en een lijst van dekens en koningen met daarbij eenige uittreksels van rekeningen een gildegeschiedenis vormden. Wij wachten nog op een algemeen wetenschappelijk werk over het Kempisch gildewezen.

Maar alvorens dit algemeen werk tot stand komt, moet men akkoord geraken over de methode van onderzoek, en moet al het verspreide materiaal worden verzameld en bewerkt. Men zal dan staan voor een massa gegevens die een uitgebreid studiemateriaal zullen opleveren, dat zoowel quantitatief als kwalitatief van groote beteekenis is. De reeds verschenen monografieën zullen hierbij groote diensten bewijzen.

Meteen zal men dan ondervinden hoeveel problemen er oprijzen en hoe lastig het is op al de vragen het juiste antwoord te geven.

Een dezer problemen, *het ontstaan en het voortbestaan onzer gilden*, willen we hier nader toelichten. Daaruit moge dan reeds blijken, dat men onmogelijk de geschiedenis eener Kempische gilde kan opstellen zonder het geheele dorpsleven te behandelen en dat een algemeene wetenschappelijke studie over het Kempisch gilde-

leven niet mogelijk is zonder het gansche volksleven erbij te betrekken, het volksleven waarmede onze gilden een organisch geheel uitmaken.

HET ONTSTAAN.

De meeste onderzoekers verwijzen voor den oorsprong onzer schuttersgilden naar de oudste geschiedenis der Germanen. Zij vertoonen immers, evenals de Germaansche gilden over het algemeen, een gekerstenden vorm van de Oud-Germaansche bloedbroedersschappen. Plicht was het eertijds, aldus Prof. Schrijnen, den kultus der afgestorven leden te behartigen door een lijkmaal, plicht bleef het later, het gildemaal te houden op het feest van den patroonheilige. Het schieten is dan wel een erfstuk der Oud-Germaansche volksweerbaarheid. Wat den term betreft, hangt het woord *gilde* (vgl. *geld*) met het Oudnoorsch *gildi* samen, dat de beteekenissen van « inleg » en « gelag » in zich vereenigt (1).

Er bestaat o.i. geen enkele reden om Prof. Schrijnen hierin tegen te spreken. Integendeel, we willen van nu af reeds wijzen op de elementen, die thans nog hoofdzaak zijn in al de bloeiende gilden: de doodencultus (thans in christelijken vorm: bidden voor de zielerust der overleden gildebroeders), het gildemaal, de weerbaarheid en het gelag.

Voor wat onze middeleeuwsche gilden aangaat, kunnen we de volksweerbaarheid als voornaamste, ja in de meeste gevallen, als eenige reden tot het ontstaan aanduiden (2).

En door deze volksweerbaarheid neemt de gilde dan onmiddellijk hare plaats in, in het gemeenschapsleven.

Het is duidelijk, dat elke volksgemeenschap, die zoover gevorderd was dat er eigendom bestond, zorgde voor de bescherming ervan. En bij gebrek aan eigendom moeten we veronderstellen: de bescherming van zichzelf en van de familie.

(1) Dr. J o s. S c h r i j n e n. Nederlandsche Volkskunde, 2° uitg. (Zutphen 1930), II, 233.

(2) Zoo zien we nieuwe gilden tot stand komen als een nieuw wapen in gebruik komt (Busgilden). Zeer typisch in dit opzicht is de oprichting van de gilde der Kolveniers of Busschutters te Antwerpen in 1490.

Naarmate de gemeenschap evolueerde werd de verdediging beter ingericht, ja zelfs spontaan georganiseerd.

Opklimmend tot aan de Frankische colonisatie in de Kempen, zien we hoe elke Frankische gemeente een eigen verdediging had tegen onraad van buiten (zoowel tegen dieven, als tegen wolven, brand, water, enz.).

Nu geschiedt de uitgroei der Frankische gemeente op twee manieren: plaatsen met meer bevolking en specifieke rechten worden steden. De stad heeft betere verdediging noodig, vandaar op zekere plaatsen (dorpen) een versterkt kasteel; in de andere (steden) grachten, muren en andere versterking.

Dit is nu van belang: de feodale heer blijft de overheerscher, de stad is een deel van zijn vorstendom. Na het graven van grachten en het bouwen van muren zijn er wachters, schutters (in den zin van beschutten) noodig. De ridders met hun wapenknechten kunnen hiervoor niet dienen en er komt een nieuwe groep krijgslieden. Deze, de bewakers van muren en poorten en wallen hebben wapens: voetbogen, *walbogen*. Deze voetboogschutters vormen nog geen gilde, ze zijn in dienst van den heer of van de gemeente.

In den loop der XIIIe eeuw richten de heeren nu, met behulp hunner steden, maar meest op kosten van den heer, legerkorpsen van schutters in. Maar het heeren-element is overheerschend en van stedelijke *gilde* kan er nog niet gesproken worden, althans niet voor het Brabantsche. Eerst op het einde der eeuw komt er die *évolutie*. En die *évolutie* zal er op komen onder drang van stedelijk en democratisch getint initiatief.

In de tweede helft der XIIIe eeuw ontwast de stedelijke bevolking meer en meer de feodaliteitsverhoudingen. In de plaats van het feodale huis met zijn onderlinge diensten, groeit het stedelijk huis op met de leuze « Ieder voor allen, allen voor ieder ». Het vereenigingswezen hangt in de lucht. Allen, die met den buitenlandschen handel iets te stellen hebben, vereenigen zich in een « gilde », die bestuursmacht en rechtsspraak heeft. Ook de schutters eener bepaalde stad vinden we na hen in gilde vereenigd. Deze wapengilden zijn niet ouder dan het einde der XIIIe eeuw.

Het verschil tusschen het vroegere legerkorps der schutters en de gilde is merkbaar. Uiterlijk moge de gilde te kenschetsen zijn door haar patroon, haar kapel, haar feesten, haar huizen, hoven en prijskampen, in wezen ligt de karakteristiek der gilde in haar betrekkelijke zelfstandigheid en hare privilegieering. Zij heeft eigen bezit, maakt eigen wetten en beheert haar inrichting zelf, weze het dan ook onder toezicht en mits goedkeuring van schout en schepenen.

Is het verschil groot : de eene is nochtans uit de andere voortgekomen. Vandaar dat vele oude regelingen in de costuymen der gilde zijn aan te treffen. Zoo benoemingen van hoofdman, voorstelling van aantal schutters, enz., dat gebeurde door den schout of door schout en schepenen te samen.

Deze schakel ligt er nu tusschen de Frankische dorpsverdediging of beschutting en onze eigenlijke schuttersgilden op het platteland. Zonder deze stedelijke voorbeelden zijn onze gilden niet te verstaan. Ze zijn geschoeid op de leest der stedelijke instellingen (3).

In onze studie over de Kempische keurboeken (4) hebben we gewezen op de overblijfselen uit het Frankisch stelsel, welke in die Keuren den hoofdtoon aangeven. Gegevens over dorpsverdediging zijn echter vrij laat ingeschreven. De meeste komen eerst voor in het begin der 17^e eeuw.

We stippen aan :

W u u s t w e z e l.

« *Opt voichtgedinghe inden Jaere 1630 is geordineert dat soo*
» *wanneer de clocke sal alarm luyden dat alsdan een yeder Inge-*
» *setene van desen Dorpe met syn geweer daer hy op is geseth*
» *zal moeten compareeren inde Plaetse oft daer den alarm wesen*
» *sal, ende soo wie niet en compareert sal telcke reyse verbueren*
» *drye guldens oft ten sy dat sy by haeren eede verclaeren dat sy*
» *de clocke niet gehoort en hebben.* »

(3) Deze theorie ontleenden we aan de lezing door E. H. Dr. Fl. Prims gehouden op het gildecongres te Wuustwezel in Mei 1928. (Gepubliceerd in « Antwerpensia », Reeks II (Antwerpen 1929).

(4) Verschenen in « Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vl. Academie », Aug. 1932, blz. 595-709.

Brecht.

« Item soe wanneer storm getrocken wordt binnen onse
» dorpe van Brecht, sullen alle manspersoonen, binnen
» desen dorpe geseten, tot huere jaren gecomen synde,
» oft ten minst vuyt elcke huysse eenen, ten clocken-
» slage sonder verdrach hen laten vinden gewapent en-
» de versien van geweere, inde plaetse vanden dorpe. »

Hoogstraten.

« Item zoo wanneer de heer oft zyn officier de clocke
» doet slaen die hem dan nyet en volgt met zynen wa-
» penen daer hij op geset is... »

Schoten-Merksem.

Zoo wanneer in den dorpe last is, zoodat de dorpsklok slaat of klept, dan moet uit elk huis komen een weerachtig man, ten klokslage, « met alsulcken wapenen als » hy syn lyff wil verweiren... » Als het dorp of een van de ingezetenen wordt overlast van boeven, onverlaten, straatschenders of vagebonden, en als de heer die wil vangen, zal elk moeten komen met goede wapens, zoo hij zijn lijf verweren wil...

Nog uit het Keurboek van Wuustwezel :

« Item alsoo men verstaet dat somighe ingesetenen als men
» heeft gemonstert terstonts haer geweer vercoopen ende alsdan
» wederom sonder geweer zyn, soo is mede geordineert dat nie-
» mant syn geweer en sal moghen vercoopen ten sy dat hy terstont
» wederom maecke ander te hebben. Ende soo wie sonder geweer
» bevonden wort alster eenighen alarm is oft met geleent geweer
» is voortscomende sal telcker reyse verbeuren gelycke drye gul-
den... ».

Of onze Kempische gilden « heerdienst » hebben verricht is niet met zekerheid te zeggen. Onze heeren trokken met « hun mannen » ten strijd, maar of deze mannen gildebroeders waren is sterk te betwijfelen. Jozef Michielsens, de Brechtsche geschiedschrijver, is de meening toegedaan dat leden der Sint-Jorisgilde van Brecht in 1371 met hun heer Hendrik van Cuyck sneuvelden

in den veldslag van Basweiler (5). Afdoende bewijzen vinden we echter niet.

Spaey, die een studie uitgaf over de Ste Barbaragilde van Mol schrijft dat «vooreerst oorlogshulp aan den prins en het land wordt verleend» maar dat de gilden «anderssins van groot nut kunnen zijn», nl. «tegen alle schelmen ende quaetdoenders, die bij nachte en de ontijde loopen ende goed lantluyden overlasten aen heure personen ende goederen» (6). J. Eernalsteen stelt het probleem: «...Blijft te onderzoeken of voornamlijk zekere Kempische gilden niet de kern geweest zijn van het Patriottenleger, dat de Oostenrijkers versloeg te Turnhout in 1789 en ook van het Boerenleger, dat glorierijk sneuvelde te Hasselt in 1798.» (7).

Positieve gegevens, die dienen kunnen als bewijsvoering voor de veronderstelling, dat onze gilden werden opgericht om met de heeren ten strijde te trekken, vinden we niet. We hebben de bewering als louter hypothese te aanzien. Anderzijds kunnen we, aansluitend bij wat we hooger over de Frankische verdediging hebben gezegd, voor zeker aannemen, dat onze gilden hebben gediend als plaatselijke verweerkorpsen. Bij den meeste gilden treft men daarvan nog sporen aan in den eed der gildebroeders.

Naar het voorbeeld der steden hebben de heeren onzer Kempische dorpen immer de gilden rijkelijk gesteund en in het leven gehouden. De geschiedenis onzer gilden is dan ook nauw verbonden met die der heerlijke geslachten, die elkander hebben opgevolgd.

Het ontstaan der schuttersgilden op het platteland houdt zeker verband met de bescherming van het gemeenschappelijk bezit. Wat eerst en vooral te «schutten» was, dat waren op vele plaatsen de «heerlijke goederen». Daar ligt de oorzaak van het voortdurend ondersteunen van de bestaande gilden. Menige Kempische gilde heeft aldus haar bestaan te danken aan de «ego-centrische» neiging van den plaatselijken landjonker. Een typisch voorbeeld

(5) «Oudheid en Kunst», (Brecht) V (1909), blz. 9-10.

(6) Aangehaald door Th. De Molder in «Oudheid en Kunst» XX (1929), blz. 151.

(7) «Oudheid en Kunst» XX (1929), blz. 90.

is de Busgilde van Wuustwezel, die gesticht werd door Ridder van der Rijt welke hoopte voor de verdediging van zijn bezit te kunnen rekenen op de kolfbussen der Wezelsche gildebroeders (8). En dan zijn we reeds half de 17^e eeuw!

HET VOORTBESTAAN DER GILDEN.

De oorsprong van vele gilden is te zoeken « in den nacht der tijden » schreef Michielsen. Het ontstaan der gilden is zeker een probleem, waarvan de oplossing bemoeilijkt wordt door het gebrek aan nauwkeurige gegevens. De oudste gildedocumenten in de Kempen dateeren uit het begin der 16^e eeuw. Zeer zeldzaam zijn gegevens van voor het jaar 1500. Even moeilijk is het probleem van het wonderbaar voortbestaan dezer oude instellingen.

Het is gemakkelijk te beweren, dat de « brouwers » de oorzaak zijn van dit voortbestaan, maar zoo simplistisch is het antwoord niet. Er zijn heel wat meer factoren, en zeer gewichtige, die voor dat voortleven hebben gezorgd. En al die factoren zijn ieder op zichzelf even groote raadsels als de complexiteit ervan.

Als voornaamste factoren mogen evenwel aangeduid worden: het organisch verband met het geheele volksleven, de godsdienstige basis, het vasthouden aan de traditie en de betrekkelijke zelfstandigheid. Over elk dezer factoren willen we een woordje zeggen.

1. Organisch verband met het heele volksleven.

Vroeger draaide heel het dorpsleven rondom de gilde. De voorname familiën van het dorp aanzagen het als een eereplicht de gilden in stand te houden. Men zou haast zeggen dat een bepaalde groep tot elke gilde behoorde en het voortbestaan ervan bewerkte als een gemeenschappelijk erfgoed, dat van vader op zoon overging. We kunnen zelfs wijzen op familienamen, die hun ontstaan vonden in het gildewezen: De Deken, De Coninck, Konings, De Keyser, Knaepen, Knaepkens, Oudermans, De Schutter, enz.

Was er feest op 't dorp, er was ook feest in de gilde, en omgekeerd.

Geen kermis ging voorbij of er was schieting, die van einde

(8) « Wesalia » (Wuustwezel) III (1928), blz. 17 vv.

en verre de schutters aanlokte door haar prachtige prijzen.

Op Meiavond, van zoo groote beteekenis in de folklore, vergaderden de schutters voor de woonst van den hoofdman. Zij plantten welgemoed den heuglijken boom, dien zij versierd hadden met klapperende vaantjes, fladderende lintjes en zwierende kransen van alle groen. Mannen en vrouwen, jongens en meisjes wijdden vol leute dien heerlijken avondstond aan feestelijke meliëderen en vroolijken rondedans.

Was er een gilde die teerde, dan hielden de andere tegenteren — want eensgezind wilde elkeen meêvieren met de feestende gilde.

En met de koningschieting, dan verdrong elkeen zich rond de plaats waar sinds eeuwen de wip werd opgericht — en toen een paar jaren geleden St. Joris-gilde te Wuustwezel den vogel schoot, in alle pracht en praal zooals eeuwen geleden — was heel 't dorp te been en allen trokken naar de plaats waar de wip was opgericht. Zoo diep zit het meêleven met onze gilden ons volk in 't gemoed (9).

Doch niet alleen in tijden van feest en vermaak, ook in droeve dagen waren de gildebroeders één met het heele dorp. Toen, door oorlogen de gemeente Brecht omtrent het jaar 1575 in volkomen geldnood verkeerde en dagelijks nog zware krijgslasten te dragen had, verkreeg de schout van Brecht van de gilde, dat hij de juweelen of schilden der koningen mocht verpanden.

In de XVIe eeuw, als de « zwarte dood », de pestplagen, zoo veel slachtoffers maakten, werden de schietingen en teerfeesten afgelascht en toen het in 1582 zoo erg werd dat de dorpskas ledig was, verkochten de gilden van St. Joris en St. Sebastiaan van Wuustwezel al hun zilverwerk om de noodlijdenden ter hulp te komen. Twee eeuwen later zou 't zelfde feit zich herhalen: in 1794 kwam de gemeente een aanzienlijke som te kort voor 't betalen der Fransche krijgsschatting. Toen verkocht St. Jorisgild zijn prachtige breuk met een twintigtal zware zilveren schilden. En de gilden bewaren als een relikwie de schuldbekentenissen der gemeente.

(9) K. Peeters. Koningschieting bij de Wuustwezelsche gilden. (Brecht 1932).

Gebeurtenissen in 't dorp werden telkens meêgevierd. Een paar feiten :

In 1695 vierde Eerw. Heer Jan Oudenrogge, pastoor van Wuustwezel, zijn 25-jarig jubelfeest als pastoor. Hij gaf een ton bier aan de gildebreeders.

Toen in 1761 de bisschop van Antwerpen het Vormsel kwam toedienen werd hij door de gilden ingehaald.

Het gildeboek van Klein Zundert vermeldt: « 1806, den » 17 Juny hebben de Cloveniers van Clyn Zundert met alle de » ander gilden te samen met veel milletairen te voet en paart in » gehaalt aan het Meereltjen den eersten Koning Ludovikus Na- » polion, als hij als Koning synen eersten intree in Hollant heeft » gedaan. » (10).

Toen in 1814 Tsaar Alexander I vanuit Londen over Antwerpen en Rotterdam naar Rusland weerkeerde, werd hij onderweg geestdriftig begroet door de bevolking. De gilden stonden in het gelid en begeleidden den Vorst van het eene dorp naar het andere.

Een Zundertsch volksdichter legde het feit vast in volgend vers :

« Toen Ruslands Vorst in later tijd
Hier doortrok en van wijd en zijd
Het menschedom samenliep om Hollands heil te groeten,
Toen trok het gild met trom en vaan
Den Tsaar reeds tegen op de baan
En legde Zunderts dank aan Alexander's voeten. » (11).

Talrijk zijn de feiten, die aantoonen hoezeer de gilden middenpunten waren van het volksleven.

En dat zijn ze nog. Verdwijnt echter het dorpsche, gemeedelijke karakter, dan is het gewoonlijk ook gedaan met onze gilden, en talrijk zijn de gemeenten, die door industrialisatie en door 't moderne leven zijn uitgegroeid boven den eenvoud der landelijke dorpen, en waar tevens het gildeleven is te niet gegaan.

Hier kunnen we nog aan toevoegen dat vele gilden uit het

(10) Prof. Mr. Van der Hoeven. Zundert en Wernhout. (Zundert, 1920), blz. 340.

(11) Ibidem, blz. 334.

oude gilde- en dorpsleven slechts één zaak hebben overgehouden : het Breugeliaansch element, het teren en smeren. En zoo blijven op menige dorpen nog schuttersgilden bestaan, die niet meer vergaderen dan op de jaarlijksche teerdagen, en zeer gemakkelijk, bij 't minste toeval, zullen ze verdwijnen indien nog juist het teerfeest hun eenig doel is.

In 1834 werd door de regeering een onderzoek ingesteld naar den toestand der schutterijen en werden ze tevens uitgenoodigd om naar Brussel te komen. De inlichtingen, die door de verschillende gemeenten werden gegeven, zijn zeer interessant.

Zoo o.m. te *Edegem* wordt als doel opgegeven : « boire, manger et se divertir ».

De opgave van *Emblem* is typisch : « Le but de l'institution de ces sociétés n'est autre chose que de faire ripaille pendant deux ou trois jours par année, dans une chambre de l'un ou l'autre cabaret d'un habitant de la commune (12).

Vroeger ook was er vermaak en leute in de gilden, waarom niet ? Bewijze daarvan de groote sommen besteed aan tonnen bier — in 1699 bedroeg die som 193 gulden ! — En op drie teerdagen dronk men in 1657 niet minder dan 12 tonnen bier !

Elke gilde bezat zijn eigen speelman. Op vogelschieten en andere drukgevierde aangelegenheden werden hem verscheidene speellieden toegevoegd.

Het dansen, vroeger bijzaak in de gilden, werd later (vooral de laatste jaren) hoofdzaak voor sommige gilden.

Gelukkig wordt thans door de Kempische Kongressen geijverd om al de gildebezigheden en « konsten » tesamen te brengen. Het Kempisch Landjuweel wordt toegekend, niet aan de gilde met één specialiteit, maar aan degene die het meeste punten behaalt in 't totaal : voor « 't schoonste innecomen », voor de schoonste breuk, voor 't schoonste vaandel, voor schoonste dansen, vendelzwaaien, trommelroffelen, « refereinen maken », enz.

II. Godsdienstige basis.

Elke gilde bezit haar patroonheilige, haar altaar in de kerk, waaraan eertijds gewoonlijk een kapelanie verbonden was. Deze

(12) « Oudheid en Kunst » (Brecht) XX (1929), blz. 89-123.

patroonheiligen zijn volksheiligen, die meestal den marteldood gestorven zijn, of om hun moed en kracht bekend staan.

Talrijk zijn de kerken waarin overblijfselen uit den gouden tijd onzer gilden bewaard worden, o.m. te Brecht: het prachtig drieluik van Goes Van der Weyden, de marteling van St. Joris voorstellend (13); te Wuustwezel: de mooie St. Sebastiaan, Italiaansche school, 17^e eeuw; te Loenhout: het monumentale St. Quirinus altaar, het albasten St. Jorisbeeld uit de XVe eeuw, enz.

Moest men uit heel de Kempen samenbrengen wat de kerken aan zulke kunststukken van oude gilden bezitten, het ware een rijke tentoonstelling.

Het innerlijk leven der gilden is doordrongen van godsdienstzin.

Iemand, die maar eenigszins van « quaeden naeme » verdacht scheen, werd niet toegelaten tot het vroom gezelschap. Wie zijn godsdienst niet vierde, wie zich niet deftig wist te houden, bleef buiten.

Jaarlijks werden gildemissen gezongen aan het gildealtaar, waarin de gildebroeder moest tegenwoordig zijn. Evenzoo in de processien van « Heylich Sacramentsdag », met « Sinxen omme-ganck » en met de kermisprocessie. Men moet onze gilden zien opstappen in die processien, met hun toortsen, versierde wapens, trommels, wapperende vaandels en wimpels, gedragen door vrome gildebroeders met zijden sluiers, die den Koning omringen, dragend op de borst de oude gildebreuk. (Het verbod van 1718, noch de Fransche overheersching konden dit gebruik vernietigen).

Bij het afsterven van een gildebroeder dragen de andere schutters de lijkbaar en vóór de familie stappen op in den eenvoudigen lijkstoet: de koning, de deken, oudermans en gildebroeders. Dan zijn vlag, wimpel en trommel, met rouwfloers omhangen. De gildebroeders gaan eerst ten offer, gaan eerst rond het graf en na den lijkdienst wordt in de gildekamer een rozenhoedje gebeden tot zielelafenis van den afgestorven broeder.

Op de teerdagen is het een aandoenlijk oogenblik van ingetogen stilte als heel het schuttersgezelschap de overleden broeders

(13) cfr. « Oudheid en Kunst », XVII (1926), blz. 25-40.

en zusters godvruchtig herdenkt. Met gebogen hoofden bidden zij voor « die uit de gulde gestorven zijn ende voor alle christi-geloo-vige sielen », en een tweede gebed « voor die nog in de gulde zijn, dat haar God neringe ofte helpe verleene tot haerlieden sielesalicheyt. » (Men denke aan den doodencultus waarover we hooger spraken).

Het intreden in de gilde geschiedde onder eed, gedaan aan God en den patroon der gilde. De schieting op de doelen der bus te Wuustwezel begon en begint nog met deze woorden : « Dit is ter eere van God en van den heiligen Christophorus. »

Als men in de middeleeuwsche optochten, voorstellingen hield van heiligenlegenden of andere geestelijke spelen, vertoonden de gilden het leven van hun patroon. En zoo trokken telkenjare de schutters van Zundert en Rijsbergen naar Breda om er de groote processie van het H. Kruis en de kleine processie van het H. Sacrament der Neervaart op te luisteren. In 1560 vertoonden de Zundertsche schutters aldaar de legende van St. Joris met den draak (14).

III. *De Traditie.*

Naast de twee vorige factoren is niet te onderschatten : *het vasthouden aan de traditie.* Onze gilden weten dat ze kunnen terugwijzen op een groot en heerlijk verleden. Ze hebben pretentie en met zekere minachting zien ze neer op de moderne societeiten. Dat mogen ze. Ze staan er hemelhoog boven. Spreken van moderne gilden is een vernedering toebrengen aan onze oude instellingen. Het woord gilde omsluit in zich het begrip traditie.

We hebben talrijke vergaderingen bijgewoond waarop vertegenwoordigd waren gilden en jongere vereenigingen. Eens eischte een eenvoudige boer de eerste plaats op in een stoet voor de oude gilden. Al de andere afgevaardigden konden geen woord inbrengen op het kordate : « *Wij bestaan meer dan 400 jaar en wij gaan eerst* ». De herbergiers, die bij zulke gelegenheden het hooge woord voeren, zwegen. 't Was alsof de Paus gesproken had.

We hebben geweten dat een oude gilde op 't kantelen stond

(14) Van der Hoeven a.w., blz. 327.

en 't scheelde geen zier of ze was verknoeid ; maar een der gildebroeders zegde : « Onze gilde bestaat zoolang als 't dorp zelf en ze zal niet te niet gaan. Wie niet content is moet er maar uit-trekken, wij doen voort. » 't Gevaar was geweken, de gilde ging voort en leeft nog.

Als iemand de gilde in den steek wil laten volstaat het te wijzen op z'n voorouders en hij blijft. We weten wat het zeggen wil in de Kempen : beroep doen op vader, grootvader en voorouders.

Dat is vasthouden aan de traditie.

We hebben eens op een avond vijftig gildebroeders gedurende vier uren stil doen luisteren naar het voorlezen van de kaarte en van brokken uit het oude gildeboek.

En als een gildebroeder komt vragen naar een boekske « waar in staat dat onze grootvader hoofdman geweest is van de guld » dan staat men voor iemand die nooit z'n gilde zal verlaten.

Zoolang dat vasthouden aan de traditie blijft is ons Kempisch gildewezen nog niet verloren.

Het is niet te verwonderen dat gilden, wier leden bezielde zijn met zulke gedachten, een zeker gevoel van zelfstandigheid bezitten. Onze gilden weten dat ze *iets zijn*, dat ze een brok zijn van 't oude dorp, van 't goeie grijs verleden.

Bovendien is het ontstaan, het voortbestaan en het leven onzer gilden reeds genoeg om een betrekkelijke zelfstandigheid te doen veronderstellen, die reeds ten grondslag lag aan de stedelijke schuttersgilden van op het einde der XIIIe eeuw.

* * *

Al deze factoren : het vergroeid zijn met het heele dorpsleven, het godsdienstige element, de liefde voor 't verleden, het gevoel van zelfstandigheid en nog zooveel andere elementen, noem er gerust bij : het vermaak, het teren en smeren, de brouwers en 't bier en nog veel meer, heel dat complex heeft het voortbestaan der gilden verzekerd. Op de eene plaats zal dit element de bovenhand krijgen, elders zal het een andere factor zijn, die domineert, doch steeds staat men voor een wonderen samenhang van elementen die niet simplistisch mogen verklaard worden, doch wel in 't licht der ganscheid van het volksleven.

BESLUIT.

Bij het bestudeeren van onze gilden moeten we nieuwe banen op. Een gildekaarte, een reeks namen en jaartallen en een stel rekeningen zijn niet voldoende om een gildegiedenis te schrijven. Maar alles te samen, al die feiten en gegevens beschouwd in 't kader van het volle leven, dat kan een gildegiedenis zijn. We moeten de levende menschheid zien. Niet een aaneenschakelen van cijfers en namen is de historie, maar de interpretatie van het vervlogen leven, een opnieuw *beleven* van het verleden, het verstaan van menschen. Hieruit blijkt weer eens te meer welk een innig verband er bestaat tusschen psychologie en folklore. Daarom spreekt Spamer ook van een « rein psychologische Grundzug der volkskundlichen Zielsetzung » (15).

Eischen wij een studie op grond eener dieper ingaande synthese der werkelijkheid, dan moeten we nochtans onmiddellijk daaraan toevoegen, dat de nieuwere vormen van stelselmatige nasporing en rangschikking geenszins de oudere onbruikbaar maken. En wat Prof. De Bruyne getuigt over de psychologische methode is tevens voor de folklore van kracht : « Ook een strict analytische studie behoudt al haar rechten : wat haar gevraagd wordt is dat zij wat haar conclusies betreft binnen de grenzen van haar standpunt, van haar methode en dus van haar bekwaamheid blijve. » (16)

Door te streven naar grondige studie onzer gilden in 't licht der totaliteit van het Kempisch volksleven, zullen we ook dat leven beter leeren kennen en zal de diepere beteekenis van het gildewezen ons duidelijker voor den geest komen. Dan eerst zal het voor ons oprijzen in het volle daglicht zijner grootheid en zijner glorie.

Antwerpen, November 1935.

Karel C. PEETERS.

(15) A. Spamer. *Wesen, Wege und Ziele der Volkskunde*. (Leipzig, 1928), S. 11.

(16) Prof. Dr. E. De Bruyne. *Kunstphilosophie* (Antwerpen 1929), blz. 68.

(*) Lezing gehouden op den 1n Landdag voor Vlaamsche Folklore (2° Lustrumfeest Bond der Oostvlaamsche Folkloristen) te Gent op 10 Nov. 1935.

Boekbespreking.

DRESS, DRINKS AND DRUMS, Further Studies of Savages and Sex by **Ernest Crawley**, edited by Theodore Besterman. Methuen & Co Ltd. 36, Essex Street, London, WC.

Toen in het jaar 1902, het eerste deel van deze studies verscheen, was de belangstelling zoo gering, dat het verscheidene jaren duurde, vooraleer de beperkte uitgave uitverkocht geraakte. Het is slechts na den dood van Crawley dat men beseft hoe belangrijk zijn werk was. «Dress, drinks and drums» is weliswaar geen zuiver folkloristisch boek maar het kan de folkloristen van groot nut wezen in hun opzoekingen.

Crawley (in 1924 overleden) is de meening toegedaan dat kleeding hoofdzakelijk bedoeld is om het lichaam, inzonderheid de armen te ontlasten van hetgeen de mensch met zich draagt. Oorspronkelijk was de kleedij beperkt tot een band, of riem, rond de heupen gebonden en waaraan men alles hing, wat men meêdroeg, om alzoo de handen vrij te hebben. Een sexueele betekenis heeft de kleedij oorspronkelijk niet gehad. Bij sommige primitieve volken gaan de mannen naakt, bij anderen zijn het de vrouwen.

Voorts handelt de schrijver over ritueele kleederdracht, over «verkeerde» kleederdracht (mannen gekleed als vrouwen, en omgekeerd, mannen die blootshoofd gaan, wanneer ze dit in gewone omstandigheden niet doen, enz.).

Talrijke citaten, ook uit Nederlandsche werken, bewijzen dat de steller zijn studie met zorg doorgevoerd heeft. Het strekt de Engelsche ethnologen tot eer. Voor de folkloristen is het voorzeker van nut, daar verscheidene gebruiken beschreven worden, die meer tot het domein der volkskunde behooren.

Ook de uitgevers dienen gelukgewenscht voor de verzorgde uitgave, die tevens andere lezenswaardige werken bevat, o.m. Welsh Folklore van Prof. Dr. Gwynn Jones, enz.

A. H. VAN DYCK.